

Συγκρίνοντας το αφηγηματικό ύφος της Marguerite Duras με την αγγλική και την ελληνική μετάφραση: μία προσέγγιση με τη βοήθεια υπολογιστή

Παναγιώτα Βατικιώτη

Imperial College London

Abstract:

It has been said by feminist theorists, such as Helene Cixous, that the narrative style of Marguerite Duras includes elements of feminine writing (*écriture féminine*). Marguerite Duras uses certain stylistic features in order to express, what she calls, women's point of view. Using a parallel corpus comprised of Marguerite Duras's texts and their English translations, I will concentrate on the different ways that translators choose to transfer Marguerite Duras's texts into English and Greek. In particular, how the translation of grammatical features, such as verbs, can alter the aesthetic effect of the original text. The present proposal will demonstrate that the use of computer tools for the analysis of translation shifts, can facilitate and sharpen the process of comparison between originals and translations. I will try to specify if and when translators' choices affect the transfer of narratological structures from source texts to target texts.

Keywords: corpus-based translation, narrative style, transitivity, verb, context.

1. Εισαγωγή

Η μελέτη της παρουσίας του μεταφραστή μέσα στο κείμενο με τη βοήθεια υπολογιστή, έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές της μεταφρασεολογίας τα τελευταία χρόνια (βλέπε: Bosseaux 2004, Saldanha 2005, Winters 2004).

Ο σκοπός της έρευνας αυτής είναι να βρώ πως οι μεταφραστές αποδίδουν αφηγηματικά στοιχεία της Marguerite Duras όπως: ρήματα που εκφράζουν αίσθημα ή νοητική διαδικασία, συσσωρευτικές προτάσεις και επαναλήψεις με τη βοήθεια υπολογιστή (computer-assisted approach). Στο συγκεκριμένο άρθρο θα επικεντρωθώ στη μελέτη των ρημάτων που εκφράζουν αίσθημα ή νοητική διαδικασία και προέρχονται από το σύστημα μεταβατικότητας (transitivity system) του Michael Halliday. Τα ρήματα που εκφράζουν νοητική διαδικασία, είναι σημαντικό στοιχείο της γραφής της Marguerite Duras. Η χρήση των ρημάτων που εκφράζουν αίσθημα ή νοητική διαδικασία καταδουκνείουν ένα αφηγηματικό ύφος που αντανακλά τη ψυχοσύνθεση της γυναικείας έκφρασης μέσω γλωσσολογικών πειραματισμών.

2. Μεθοδολογία

Η έρευνα θα βασίζεται σε ένα τρίγλωσσο παράλληλο σώμα κειμένων (trilingual parallel corpus), που θα αποτελείται από μια συλλογή κειμένων στη γλώσσα πηγής και μια συλλογή κειμένων στις γλώσσες στόχου (ελληνική, αγγλική). Σύμφωνα με τους Bowker & Pearson 'multilingual parallel corpus contains texts and their translations into two or more languages'¹

Μία συλλογή παράλληλων κειμένων, μπορεί ν' αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για την επιμόρφωση και εκπαίδευση μεταφραστών και να συμβάλλει στη βελτίωση των συστημάτων μηχανικής μετάφρασης. Σύμφωνα με τη Mona Baker:

¹ Bowker Lynne and Jennifer Pearson, *Working with specialized language: a practical guide to using corpora* (London and New York: Routledge 2002), p. 92.

'Parallel corpora's most important contribution to the discipline in general is that they support a shift of emphasis, from *prescription* to *description*. They allow us to establish, objectively, how translators overcome difficulties of translation in practice, and to use this evidence to provide realistic models for trainee translators. They also have an important role to play in exploring norms of translating in specific socio-cultural and historical contexts.'²

Στη συγκεκριμένη έρευνα θα επικεντρώθω στο τελευταίο, δηλαδή στις συνήθειες των μεταφραστών και τους παράγοντες που επιρρεάζουν τις επιλογές τους.

Τα αποτελέσματα της διατριβής θα εξαρτηθούν από την έρευνα (data-driven approach) που σημαίνει ότι η μεθοδολογία θα είναι βασισμένη σε αποτελέσματα της έρευνας που θα προκύψουν και όχι σε κάποια αρχική υπόθεση που θα πρέπει ν' αποδειχθεί. Η έρευνα θα χωρίζεται σε δύο σκέλοι: τη ποσοτική ανάλυση (quantitative analysis) και τη ποιοτική ανάλυση (qualitative analysis):

2.1. Ποσοτική ανάλυση

Η ποσοτική ανάλυση θα πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια προγραμμάτων όπως WordSmith tools και Paraconc. Με αυτά τα προγράμματα δίνεται πλήρη μορφολογική ανάλυση, καθώς επίσης και στατιστικά στοιχεία για τη συχνότητα συγκεκριμένων λεξικολογικών στοιχείων στο πρωτότυπο και τις μεταφράσεις αντίστοιχα.

WordSmith Tools

Ένα από τα εργαλεία λογισμικού που θα χρησιμοποιήσω για την έρευνα μου είναι το WordSmith Tools, ένα ολοκληρωμένο πακέτο εργαλείων, σχεδιασμένο να διευκολύνει την ανάλυση της συμπεριφοράς των λέξεων στο κείμενο. Το πρόγραμμα WordSmith Tools σχεδιάστηκε από τον Mike Scott του πανεπιστημίου του Liverpool. Το WordSmith tools αποτελείται από τρία βασικά εργαλεία:

- **Wordlists:** Επιτρέπει στους χρήστες να δούν σε λίστα τις λέξεις που υπάρχουν σ' ένα κείμενο. Υπάρχουν τριών ειδών λίστες: η λίστα συχνότητας (frequency list) που δίνει τη λίστα με τις λέξεις του κείμενου με τη σειρά της συχνότητας τους, η λίστα στατιστικής που παρουσιάζει στατιστικές που αφορούν τη δομή του κειμένου και η αλφαβητική λίστα (alphabetical list) που δίνει τις λέξεις του κείμενου σε αλφαβητική σειρά.
- **Key Words:** Αναγνωρίζει και παρουσιάζει τις λέξεις σύμφωνα με τη σειρά σπουδαιότητας που έχουν μέσα στο κείμενο που μελετούμε.
- **Concord:** Είναι ένα συμφραστικό πρόγραμμα (concordance programme) που δίνει στο χρήστη την ευκαιρία να προσδιορίσει τη θέση που έχει μία λέξη μέσα στο κείμενο συνοδευόμενη από τα άμεσα συμφραζόμενα του.

Paraconc

Το δεύτερο εργαλείο λογισμικού που θα χρησιμοποιήσω, είναι το Paraconc, ένα πολύγλωσσο πρόγραμμα συμφραστικών (concordance program). Το Paraconc είναι

² Mona Baker, 'Corpora in Translation Studies' in *Target* 7:2, p.231.

σχεδιασμένο από τον Michael Barlow, με σκοπό να χρησιμοποιηθεί στην αντιπαραβολική γλωσσολογική έρευνα που βασίζεται σε σώματα κειμένων (contrastive corpus-based language research).

Το Paraconc δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να δημιουργήσει αντιστοιχία μεταξύ ενός ζεύγος γλωσσών, συγκεκριμένα μεταξύ της γλώσσας πηγής και της γλώσσας στόχου (alignment). Επίσης δίνει τη δυνατότητα έρευνας συγκεκριμένων γλωσσικών στοιχείων μέσα στο κείμενο και αναγνώριση των ισότιμων λεξικών στοιχείων μεταξύ των μεταφράσεων.

Συμπερασματικά, η ποσοτική ανάλυση με τη βοήθεια εργαλείων λογισμικού, δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να αναγνωρίσει τα υφολογικά χαρακτηριστικά μιας μετάφρασης και να διαπιστώσει αν αποτελούν αμετάβλητη ιδιότητα της.

2.2. Ποιοτική ανάλυση

Η έρευνα μου θα ολοκληρωθεί με ποιοτική ανάλυση (qualitative analysis), που είναι αναγκαία για την ερμηνεία των υφολογικών στοιχείων που ξεχώρισαν κατά τη ποσοτική ανάλυση. Όπως είπε και η Maeve Olohan:

‘a combination of quantitative and qualitative analysis is, in most cases, desirable, particularly if fuller descriptions of linguistic and translational phenomena are to be given and reasons suggested for their occurrence.’³

Κατά τη ποιοτική ανάλυση, θα γίνει ανάλυση και εκτίμηση των παραπάνω αποτελεσμάτων με τη βοήθεια εξω-κειμενικών στοιχείων όπως πληροφορίες από αρχεία των σχετικών εκδοτικών οίκων που θα περιέχουν επικοινωνία μεταξύ συγγραφέα, μεταφραστών και εκδοτών, κριτικές κειμένων και συνεντεύξεις με τους μεταφραστές.

2.3 Full-text corpus

Η Sara Laviosa είπε:

‘a full-text corpus contains unabridged texts, while a sample corpus is made up of portions of texts selected according to stated design principles concerning size, location of the sample within the full text and method of selection.’⁴

Στην έρευνα μου θα χρησιμοποιήσω πλήρη κείμενα (full-text corpus) αντί για δείγματα κειμένων (sample corpus). Ο λόγος γι' αυτή την επιλογή, είναι ότι τα ρήματα που εκφράζουν νοητική διαδικασία καθώς και άλλα υφολογικά στοιχεία, το πιθανότερο είναι να βρήσκονται σε κάθε παράγραφο κι έτσι η μελέτη του πλήρους κειμένου θα δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα του αφηγηματικού ύφους της Marguerite Duras.

³ Maeve Olohan, *Introducing Corpora in Translation Studies* (Oxford: Routledge, 2004), p.86.

⁴ Sara Laviosa, ‘How Comparable can ‘Comparable Corpora’ be?’ In *Target* 9:2, p.291.

3. Το συστηματοδομικό-λειτουργικό μοντέλο του Halliday (Halliday's Systemic-Functional Model)

Το συστηματοδομικό-λειτουργικό μοντέλο του Halliday, είναι το ποιο εφαρμόσιμο στη παρούσα ανάλυση γιατί η μέθοδος του Halliday εξυπηρετεί στο να βρούμε πως χρησιμοποιείται η γλώσσα μέσα σ'ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Ο Halliday υποστηρίζει ότι:

- 1) Η γλώσσα πραγματοποιεί έναν αριθμό λειτουργιών και κάθε γλωσσικό στοιχείο είναι το αποτέλεσμα επιλογών που γίνεται σε διάφορα λειτουργικά επίπεδα.
- 2) Η χρήση διάφορων γλωσσικών στοιχείων εξαρτάται από το τι θέλουμε να εκφράσουμε σε μια παρούσα κατάσταση.
- 3) Οι γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα συσχετίζονται με ένα ευρύτερο κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο.

3.1 Οι λειτουργίες του Halliday στο κείμενο

Οι λειτουργίες ή αλλιώς στοιχεία νοήματος του κειμένου υπογραμμίζουν το σκοπό της χρήσης της γλώσσας σε 3 επίπεδα:

- 1) *Ιδεαστικές λειτουργίες*: Αναφέρονται στο τρόπο που οι πληροφορίες μεταφέρονται στο κόσμο του φανταστικού.
- 2) *Διαπροσωπικές λειτουργίες*: Αναφέρονται στο τρόπο που μεταφέρονται οι πληροφορίες από τον ομιλητή στον ακροατή. Για παράδειγμα, το τρόπο που επιλέγει να επικοινωνήσει κάποιος (θέλει να πείσει κάποιον, να δώσει πληροφορίες ή να ρωτήσει?).
- 3) *Κειμενικές λειτουργίες*: Ο τρόπος που είναι οργανωμένες οι πληροφορίες σε γλωσσικό επίπεδο. Για παράδειγμα, η οργάνωση μιας πρότασης μέσα στο κείμενο. Αυτή η λειτουργία συνδέεται με τις άλλες δύο.

3.2 Ιδεαστική λειτουργία

Στη συγκεκριμένη ανάλυση θα επικεντρωθώ στην *ιδεαστική λειτουργία*, γιατί μέσα από την ιδεαστική λειτουργία, οι χρήστες, που μπορεί να είναι ο συγγραφέας ή οι χαρακτήρες μέσα στη λογοτεχνία, χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να εκφράσουν τις εμπειρίες τους.

3.3 Σύστημα μεταβατικότητας (transitivity system)

Η κατανόηση της παραπάνω λειτουργίας σε γλωσσολογικό επίπεδο ονομάζεται *σύστημα μεταβατικότητας* γιατί αναφέρεται στη μετάδοση ιδεών:

'Transitivity specifies the different types of process that are recognized in the language, and the structures by which they are expressed.'⁵

⁵ MAK Halliday, *An Introduction to Functional Grammar* (London: Edward Arnold, 1985), p.101.

Το μοντέλο μεταβατικότητας του Halliday συνοψίζεται στα εξής στοιχεία: *διαδικασία, κατηγορία νοήματος* (που συνήθως αναφέρεται στο ρήμα που ανταποκρίνεται στη διαδικασία), και οι *συνομιλητές* που συμμετάσχουν στη διαδικασία. Η Sara Mills είπε ‘by analysing patterns in transitivity choice it is possible to make more general statements about the way that characters view their position in the world and their relation to others.’⁶

**Πίνακας. Halliday’s transitivity model
(Halliday1985:131)**

Process type	Category meaning	Participants
material:action, event	doing, happening	Actor, Goal
behavioural	behaving	Behaver
mental: affection, perception, cognition	sensing, seeing, feeling, thinking	Senser, Phenomenon
verbal	saying	Sayer, Target
relational: attribution, identification	being, attributing, identifying	Token, Value, Carrier, Attribute, Identified, Identifier
existential	existing	Existent

3.3 Νοητική διαδικασία

Στην έρευνα μου, θα επικεντρωθώ στη *νοητική διαδικασία* (mental process) και θα ψάξω να βρώ τα σχετικά ρήματα που εκφράζουν αίσθημα, όραση, σκέψη. Η χρήση των ρημάτων που εκφράζουν νοητική διαδικασία είναι μέρος της αφηγηματικής τεχνικής που χρησιμοποιεί η Marguerite Duras για να δώσει έμφαση στο τρόπο που εκφράζουν οι γυναικείοι χαρακτήρες τις εμπειρίες τους. Συγκεκριμένα θα εξετάσω αν και πώς αυτά τα ρήματα αποδίδονται στις αντίστοιχες μεταφράσεις, καθώς επίσης αν και σε ποιο βαθμό η μεταχείριση των ρημάτων νοητικής διαδικασίας, αλλοιώνει την αισθητική αξία των πρωτότυπων κειμένων.

⁶ Sara Mills, *Feminist Stylistics* (London: Routledge, 1995), p.144.

4. Επίλογος

Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει τη διδακτορική μου πρόταση. Αυτό σημαίνει ότι η έρευνα μου βρίσκεται σε αρχικό στάδιο και δεν έχω φτάσει ακόμα σε κάποια ολοκληρωμένα αποτελέσματα. Ο σκοπός της έρευνας μου, είναι να δείξω πως η χρήση εργαλείων λογισμικού μπορεί να κάνει ακριβέστερη την διαδικασία της σύγκρισης μεταξύ πρωτότυπου και μετάφρασης.

Επίσης, θα προσπαθήσω να εξακριβώσω αν και πόσο διάφοροι εξω-κειμενικοί παράγοντες, επιρρεάζουν τη διαδικασία της μετάφρασης. Για παράδειγμα, μερικοί παράγοντες που, πιστεύω ότι, επιρρεάζουν τις επιλογές των μεταφραστών είναι οι γλωσσολογικές διαφορές μεταξύ γλώσσας πηγής του κειμένου και γλώσσας στόχου, οι κοινωνικοί και πολιτιστικοί φραγμοί, και οι προσδοκίες του αναγνωστικού κοινού. Μέσα απο μια έρευνα που θα συνδυάζει ποιοτική και ποσοτική ανάλυση θα προσπαθήσω να δείξω πως οι επιλογές του μεταφραστή επιρρεάζουν τη μεταφορά των αφηγηματικών δομών απο τη μια γλώσσα στην άλλη.

5. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Baker, M. (1995). 'Corpora in translation studies: an overview and some suggestions for future research.' In *Target* 7:2, 223-243.
- Bosseaux, C. (2004). 'Translating point of view: A corpus-based study.' In *Corpus-based Translation Studies: Research Applications*, special issue of *Language Matters, studies in the languages of Africa* 35:1, guest edited by Alet Kruger, 39-53.
- Bowker, L. and Pearson, J. (2002). *Working with specialized language: a practical guide to using corpora*. London and New York: Routledge.
- Halliday, MAK. (1985). *An Introduction to functional grammar*, London: Edward Arnold.
- Laviosa, S. (1997). 'How comparable can 'comparable corpora' be?.' In *Target* 9:2, 289-319.
- Olohan, M. (2004). *Introducing corpora in translation studies*. Oxford: Routledge.
- Mills, S. (1995). *Feminist Stylistics*. London: Routledge.
- Saldanha, G. (2004). 'Accounting for the exception to the norm: split infinitives in translated English.' In *Corpus – Based Translation Studies: Research Applications*, special issue of *Language Matters, studies in the Languages of Africa* 35:1, guest edited by Alet Kruger, 39-53.
- Winters, M. (2004). 'F.Scott Fitzgerald's *Die Schönen und Verdammten*. A corpus-based study of loan words and code switches as features of translators's style.' In *Corpus-Based Translation Studies: Research Applications*, special issue of *Language Matters, Studies in the languages of Africa* guest edited by Alet Kruger, 39-53.

Παράρτημα

Σώμα πρωτότυπων κειμένων
Συγγραφέας: Marguerite Duras

Πρωτότυπο	Έκδοση
Moderato Cantabile	Les Editions de Minuit, 1958
Le Ravissement de Lol V. Stein	Gallimard, 1964
Le Vice-Consul	Gallimard, 1966
Dix heures et demie du soir en été	Gallimard, 1966

Σώμα μεταφρασμένων κειμένων
στην Αγγλική γλώσσα

Μετάφραση	Μεταφραστής 1	Έκδοση	Μεταφραστής 2	Έκδοση
Moderato Cantabile	Richard Seavers	Grove Press, 1960		
10:30 in a summer night	Anne Borchardt	John Calder, 1962		
The Ravishing of Lol Stein	Richard Seavers	Grove Press, 1966	Eileen Ellenbogen	Hamish & Hamilton, 1967
The Vice Consul	Eileen Ellenbogen	Hamish & Hamilton, 1968		

Παράρτημα 2

Σώμα μεταφρασμένων κειμένων στα ελληνικά

Μετάφραση	Μεταφραστής	Έκδοση
Ο Υποπρόξενος	Θεοφανώ Χατζηφόρου	Εξάντας, 1985
Το μακρύ ταξίδι στη μοναξιά της Λόλα Στάν	Χρύσα Τσαλικίδου	Εξάντας, 1987
Moderato Cantabile	Άρης Μαραγκόπουλος	Σμίλη, 1997
Δέκα και μισή, βράδυ καλοκαίρι	Βάσω Νικολοπούλου Νίκη Ντουζέ	Σμίλη, 1998

Σημειώσεις

Πληροφορίες για τα προγράμματα Wordsmith Tools και Paraconc υπάρχουν στις εξής ιστοσελίδες:

<http://www.athel.com/para.html/>

<http://www.lexically.net/wordsmith/>